

УДК: 378+37.013.42

АНАЛІЗ ПЕДАГОГІЧНОЇ ТЕХНОЛОГІЇ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ПРОФЕСІЙНОЇ ЗРІЛОСТІ У МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ

Хмуринська Тетяна Олександрівна
М.Хмельницький

У даній статті ми розглянули педагогічну технологію формування соціально-професійної зрілості майбутніх соціальних педагогів у вищих навчальних закладах. А також проаналізували основні етапи її реалізації.

Ключові слова: соціально-професійна зрілість, педагогічна технологія, системний підхід.

Формування соціально-професійної зрілості майбутніх соціальних педагогів є запорукою підготовки висококваліфікованого працівника соціальної сфери. Саме тому актуальною стає проблема вивчення педагогічної технології формування соціально-професійної зрілості майбутніх соціальних педагогів.

Аналіз останніх публікацій. Формування соціально-професійної зрілості майбутніх соціальних педагогів здійснюється у вищих навчальних закладах, саме тому для нашого дослідження актуальною є «педагогічна технологія». На основі аналізу наукової літератури, ми погоджуємося з думкою В. Безпалько [1] і О. Пехоти [4], які трактують це поняття як змістовну техніку організації навчального процесу (алгоритм), що має за мету системне сукупне використання всіх особистісних, інструментальних, методологічних форм, методів і засобів (змістово-технологічне забезпечення), для реалізації визначеного змісту навчання і досягнення педагогічної мети.

Питання формування соціально-професійної зрілості майбутніх соціальних педагогів є надзвичайно важливим та актуальним для сьогодення. Проте досі залишається невирішеною проблема її формування у вищому навчальному закладі. Саме тому, важливим є питання вивчення педагогічної технології формування соціально-професійної зрілості майбутніх соціальних педагогів.

У даній статті ми розглядаємо педагогічну технологію формування соціально-професійної зрілості майбутніх соціальних педагогів.

Перш ніж перейти до характеристики технології, вважаємо за необхідне зазначити, що у науковій літературі існують різноманітні підходи до аналізу поняття «технологія», які ми структуризували за трьома основними підходами:

науковим, що трактує технологію як науково розроблене рішення певної проблеми, що ґрунтується на досягненнях теорії і практики;

формально-описовим, згідно з яким технологія є моделлю, описом цілей, змістом, методами і засобами, алгоритмом дій, що застосовуються для досягнення запланованих результатів;

процесуально-дієвим, що трактує технологію як процес реалізації діяльності, послідовність та порядок функціонування і зміни всіх його компонентів, в тому числі об'єктів і суб'єктів діяльності.

Аналіз практики дозволяє нам виокремити базові етапи педагогічної технології:

– теоретичний, що визначає мету, завдання, суб'єкти й об'єкти навчально-виховного процесу;

- методичний, який включає технологічний процес: організацію і планування процесу професійної підготовки; використання при цьому відповідного змісту, форм, методів і засобів; управління процесом засвоєння знань (формування особистісних якостей); діагностику і корекцію досліджуваного процесу;
- процедурний – вирішення завдань, пов'язаних з організацією діяльності з апробації, усуненням недоліків, формулювання рекомендацій і вироблення алгоритму дій.

У контексті здійснюваного дослідження нами було розроблено педагогічну технологію формування соціально-професійної зрілості майбутніх соціальних педагогів у вищих навчальних закладах, структура якої включає три базові етапи (організаційно-цільовий, що є теоретичним, процесуально-змістовий – методичним та діагностично-корекційним – процедурним), кожен з яких реалізує певну мету, завдання та передбачає шляхи їх досягнення.

Організаційно-цільовий етап технології формування соціально-професійної зрілості майбутніх соціальних педагогів передбачає визначення мети, завдань, суб'єктів, об'єктів.

Метою педагогічної технології є формування соціально-професійної зрілості студентів освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр» спеціальності «Соціальна педагогіка» в процесі професійної підготовки у вищому навчальному закладі.

У процесі розробки педагогічної технології нами виокремлено такі основні завдання:

- мотивація майбутніх соціальних педагогів до формування соціально-професійної зрілості;
- засвоєння теоретичних знань, формування практичних вмінь і навичок, необхідних для здійснення соціально-педагогічної діяльності;
- формування професійно зумовлених особистісних якостей та загальноцивілізаційних ціннісних орієнтацій у майбутніх соціальних педагогів;
- формування готовності до професійної діяльності.

Суб'єктами педагогічної технології формування соціально-професійної зрілості майбутніх соціальних педагогів є професорсько-викладацький склад вищого навчального закладу, працівники соціальних та соціально-педагогічних закладів та установ, активісти, волонтери соціально-педагогічної діяльності.

Об'єктами педагогічної технології формування соціально-професійної зрілості виступають студенти освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр» спеціальності «Соціальна педагогіка».

Процесуально-змістовий етап, що є основним етапом педагогічної технології:

гічної технології, передбачає належну організацію та планування навчально-виховного процесу (теоретичної і практичної підготовки, позааудиторної діяльності та самостійної роботи) у вищому навчальному закладі з метою формування соціально-професійної зрілості майбутніх соціальних педагогів.

Провідна роль у реалізації педагогічної технології формування соціально-професійної зрілості майбутніх соціальних педагогів належить навчально-виховному процесу, зміст якого полягає у професійній підготовці фахівців відповідно до вимог освітньо-професійної програми.

Аналіз освітньо-професійної програми підготовки студентів освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр» спеціальності «Соціальна педагогіка» свідчить, що майбутні соціальні педагоги мають пройти теоретичну підготовку, що передбачає опанування навчальних дисциплін гуманітарного та соціально-економічного, математичного, природничо-наукового, професійного та практичного циклів, та практичну, що включає професійно-орієнтовану, соціально-педагогічну, соціально-виховну та корекційно-реабілітаційну види практик.

Ми поділяємо позицію Р. Вайноли про те, що основними вимогами забезпечення ефективності професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів у вищих навчальних закладах є належне змістове та технологічне наповнення професійної підготовки, що включає:

- забезпечення єдності теоретичної і практичної підготовки;
- створення позитивного емоційно-сприятливого, особистісно-орієнтованого освітнього середовища;
- застосування різноманітних форм, методів і засобів активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів;
- залучення студентів до індивідуальної та самостійної науково-пошукової діяльності [2, с.206].

Саме тому у процесі розробки і реалізації педагогічної технології формування соціально-професійної зрілості майбутніх соціальних педагогів особливу увагу було звернено на вдосконалення змістово-технологічного наповнення навчальних дисциплін. На основі аналізу навчальних планів освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр» спеціальності «Соціальна педагогіка» нами виокремлено дисципліни математичного, природничо-наукового, професійного та практичного циклів підготовки, вивчення яких сприяє формуванню у майбутніх соціальних педагогів соціально-професійної зрілості.

Контент-аналіз змісту навчальних програм предметів гуманітарного та соціально-економічного, математичного та природничо-наукового, професійної та практичної підготовки циклів, свідчить, що програми навчальних дисциплін лише опосередковано спрямовані на формування соціально-професійної зрілості.

У контексті здійснюваного дослідження варто відзначити, що знання є найбільшою цінністю фахівця, метою і результатом, предметом і продуктом його професійної діяльності. Під час навчання формуються досвід, інтелект й особистісно-професійні якості фахівця. Проте, головним його здобутком є вміння мислити і діяти на основі отриманих знань, бути здатним застосувати їх на практиці. Саме тому вважаємо за доцільне проаналізувати практичну підготовку майбутніх соціальних педагогів як важливу складову цілісного процесу формування соціально-професійної зрілості студентів освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр» спеціальності «Соціальна педагогіка».

Практичну підготовку ми розглядаємо як важливу складову системного підходу до формування соціально-професійної зрілості. Освітньо-професійною програмою підготовки студентів спеціальності «Соціальна педагогіка» освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр» передбачено проходження таких видів практики: професійно-орієнтованої, соціально-виховної, соціально-педагогічної та корекційно-реабілітаційної.

Зміст практичної підготовки майбутніх соціальних педагогів полягає в ознайомленні їх з особливостями діяльності різних державних і недержавних соціальних служб; формуванні у них уявлень про соціально-педагогічну діяльність як галузь професійної діяльності; оволодінні знаннями про напрями, зміст, форми, методи роботи соціальних педагогів з різними категоріями клієнтів. Практика сприяє оволодінню первинними професійними вмін-

нями і навичками: а саме вмінням аналізувати специфічні умови діяльності соціального педагога у різних типах соціальних служб та складати звіт за результатами спостереження; вміти шукати та аналізувати інформацію із проблеми, яка викликає інтерес, для подальшої практичної діяльності. Практична підготовка сприяє закріпленню мотивації до соціально-педагогічної діяльності; професійному самовизначенню; поглибленню й систематизації знань про соціально-педагогічну роботу; формуванню відповідальності за свої дії, кращій адаптації випускників до обраної професійної діяльності, їх самореалізації та самоствердженню.

Процес формування соціально-професійної зрілості майбутніх соціальних педагогів під час практичної підготовки з певною долею умовності можна поділити на чотири етапи. Проходження кожного етапу практики є невід'ємною частиною цілісного процесу, що також свідчить про системність підходу до формування досліджуваного феномена.

Перший етап – це теоретична підготовка студентів до проходження соціально-педагогічної практики, що має форму соціально-педагогічного практикуму. Під час практикуму студенти не лише отримують додаткові знання але й формують необхідні уміння та навички. Саме тому для кожного виду практики нами, спільно з викладачами кафедри соціальної педагогіки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка та кафедри соціальної роботи та соціальної педагогіки Хмельницького національного університету розроблено програми.

Другий етап – це безпосередньо сама практика. Кожен вид практики має свою мету, яка визначається її видом. Узагальнену мету кожного виду практики можна сформулювати таким чином: формування професійно орієнтованого соціально-педагогічного досвіду, який є основою сформованості соціально-професійної зрілості майбутнього фахівця.

Третій етап практичної підготовки передбачає встановлення зворотного зв'язку зі студентами-практикантами через проведення підсумкової звітної конференції. Кожен студент має виступити на звітній конференції з доповіддю про результати проходження практики і здати заповнений рефлексивний щоденник-звіт. Заповнення рефлексивного щоденника-звіту здійснюється за визначеною структурою, яка включає три розділи: перший – передбачає аналіз аудиторної навчально-виховної діяльності; другий – аналіз практичної діяльності; третій – аналіз самостійної діяльності (самоосвіти, волонтерської та науково-дослідної роботи, тощо). У кожному розділі щоденника-звіту студент-практикант висвітлює свої успіхи і невдачі та аналізує досягнення і помилки, з якими він стикнувся на практиці; актуальні форми, методи та засоби навчання, які були найбільш продуктивними особисто для нього; власні роздуми про те як оптимізувати навчально-виховний процес; вносить пропозиції, як усунути недоліки і закріпити успіхи. Крім того, студенти описують та аналізують ситуації з практики, які їм доводилося вирішувати. У висновках вони подають особистісні відчуття та зміни, які з ними відбуваються протягом проходження практики, та здійснюють самооцінку рівня сформованості власної соціально-професійної зрілості.

Аналіз рефлексивних щоденників-звітів керівниками практики, викладачами сприяє оптимізації професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів у вищому навчальному закладі та формуванню їх соціально-професійної зрілості.

Заключний, четвертий етап, полягає в упровадженні результату практики у навчально-виховний процес професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів. Керівники практики та методисти-викладачі відслідковують та фіксують ситуації, проблемні питання, у яких студенти відчувають труднощі. Цьому сприяють також доповіді студентів про результати практики, а також їхні виступи з пропозиціями щодо вдосконалення процесу їх професійної підготовки. Згодом на лекційних, семінарських і практичних заняттях у вищому навчальному закладі викладачі актуалізують, аналізують виокремлені проблемні ситуації, труднощі, які мали місце у процесі практичного навчання. Результатом обговорення є, зазвичай, нові підходи до професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів.

Програми практик також доповнені такими завданнями: про-

грама професійно-орієнтованої практики – розробити програму особистісного соціально-професійного зростання; соціально-педагогічної – розробити пам'ятку формування соціальної зрілості для школярів/студентів; соціально-виховної – розробити для студентів тренінг актуалізації соціально-професійної зрілості; корекційно-реабілітаційної – здійснити діагностику стану соціально-професійної зрілості студентів першого курсу; допомогти розробити їм програму особистісного соціально-професійного зростання.

Динамічні зміни, що відбуваються у суспільстві, вимагають від сучасного фахівця не тільки засвоєння знань під час роботи з викладачем, але постійного саморозвитку, самовдосконалення. Самостійна робота є основним способом засвоєння студентом навчального матеріалу в час, вільний від обов'язкових навчальних занять. У процесі реалізації педагогічної технології формування соціально-професійної зрілості практикувалися як традиційні, так й інноваційні форми самостійної роботи. Популярністю серед викладачів та студентів у процесі формування експерименту користувалися такі: розв'язання різноманітних завдань і вправ із подальшим їх опрацюванням, робота в проблемних групах, наукових товариствах, бібліотеках, інформаційних та ресурсних центрах, в мережі Інтернет, відвідування та участь у роботі семінарів, конференцій, круглих столів, зустрічей з соціально-педагогічними працівниками.

Самостійна робота включає підготовку до лекцій, семінарських занять, захист лабораторних та практичних робіт, підготовка науково-дослідних, курсових робіт, контрольних заходів (складання змістових модулів та екзаменів тощо), а також виконання індивідуально-дослідних завдань з навчальних дисциплін.

У процесі формування соціально-професійної зрілості майбутніх соціальних педагогів значну роль відіграє позааудиторна робота, основними формами якої є індивідуальна, проектна, волонтерська.

Важливим фактором формування соціально-професійної зрілості майбутніх соціальних педагогів є їх залучення до соціальних проектів, які об'єднують теоретичний, практичний та самостійний види навчально-пізнавальної діяльності студентів. Уже сам зміст проєктивно-творчої діяльності позитивно впливає на процес формування соціально-професійної зрілості майбутніх фахівців соціально-педагогічної сфери. Робота над творчим проєктом сприяє формуванню організаторських, прогностичних якостей особистості, розвитку творчої та соціальної активності, формуванню навичок самоосвіти. Розроблені проєкти студенти захищають, а згодом і втілюють на практиці, що сприяє розвитку їх комунікативної компетентності та підвищенню власної самооцінки. Як свідчить аналіз, соціальні проєкти студентів спрямовані на вирішення різноманітних соціально-педагогічних проблем і носять профілактичний, просвітницький, інформативний характер.

Важливо, щоб у процесі планування, організації та реалізації творчих проєктів студенти брали активну участь у всьому проєктному процесі, творчо підходили до розробки змісту проєкту та шляхів його реалізації.

На формування соціально-професійної зрілості майбутніх соціальних педагогів значний вплив має їх залучення до таких видів позааудиторної діяльності як виконання суспільно-корисної роботи, культурно-просвітницької діяльності, виконання громадських доручень, участь в прес-конференціях, відео-конференціях, вікторинах, конкурсах, диспутах, громадських об'єднаннях, клубах, гуртках, тощо. Такі види позааудиторної діяльності сприяють формуванню у студентів творчої активності, уміння формулювати і відстоювати власну позицію; сформуватися не як звичайний виконавець, а як соціально-професійно зрілий фахівець.

Формуванню соціально-професійної зрілості майбутніх соціальних педагогів сприяє їх участь у роботі волонтерських загонів.

Третій етап технології формування соціально-професійної зрілості – діагностично-корекційний. Мета цього етапу – узагальнення, систематизація та корекція реалізованої педагогічної технології формування соціально-професійної зрілості майбутніх соціальних педагогів у нових умовах; перевірку визначених показників соціально-професійної зрілості та аналіз динаміки сформованості досліджуваного феномена. На цьому етапі забезпечується цілісність виконаних дій та зворотність зв'язку щодо правильності їхнього виконання.

Засвоєння студентами технології формування соціально-професійної зрілості сприяє інтелектуальному розвитку, формуванню уміння працювати в команді, засвоєнню загальноцивілізаційних ціннісних орієнтацій та професійно-важливих якостей, творчої активності, соціальної відповідальності, рефлексії, формуванню мотивації до соціально-педагогічної діяльності. Успішна реалізація технології формування соціально-професійної зрілості у вищих навчальних закладах є можливою при реалізації визначених нами взаємопов'язаних та взаємообумовлених педагогічних умов (усвідомлене мотиваційне ставлення майбутніх соціальних педагогів до формування соціально-професійної зрілості; соціально-професійне спрямування навчально-виховного процесу; використання потенціалу інтелектуально-виховного середовища вищого навчального закладу; педагогічний супровід процесу формування соціально-професійної зрілості). Це дозволяє досягнути очікуваного результату, який визначений метою педагогічної технології – формування соціально-професійної зрілості майбутніх соціальних педагогів у вищих навчальних закладах.

Ми переконані, що представлена педагогічна технологія формування соціально-професійної зрілості є теоретично обґрунтованою та практично перевіреною, проте не є єдиною правильною і може набути подальшого удосконалення.

Література та джерела

1. Безпалько О. В. Соціальна педагогіка в схемах і таблицях: навчальний посібник [для студ. вищ. навч. зал.] / О. В. Безпалько. – К.: Центр навчальної літератури, 2003. – 134 с.
2. Вайнола Р. Х. Педагогічні засади особистісного розвитку майбутнього соціального педагога в процесі професійної підготовки: дис. ... доктора пед. наук: 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Вайнола Ренате Хейкіівна. – К., 2009. – 542 с.
3. Каменева Е. Г. Развитие социальной зрелости студентов педагогического вуза: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / Е. Г. Каменева. – М.: РГБ, 2004. – 184 с.
4. Пехота О. М. Індивідуалізація професійно-педагогічної підготовки вчителя: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора пед. наук: спец. 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти» / О. М. Пехота. – Ін-т пед. і псих. проф. освіти АПН України – К., 1997. – 52 с.

В данній статтє мы рассматрели педагогическую технологию формирования социально-профессиональной зрелости будущих социальных педагогов в высших учебных заведениях. А также проанализировали основные этапы ее реализации.

Ключевые слова: социально-профессиональная зрелость, педагогическая технология, системный подход.

In this article we considered pedagogical technology of forming of social-professional maturity of future social pedagogues in higher educational establishments. And also analysed basic her implementation phases.

Mastering by the students of technology of formation of social and professional maturity promotes intellectual development, formation of teamwork knowledge, mastering general civilization values and professionally important qualities, creative activities, social responsibility, reflection etc.

Key words: social-professional maturity, pedagogical technology, approach of the systems.